

IX. STRESZCZENIE

Prezentowana praca podejmuje ważne zagadnienie dotyczące stresu, który towarzyszy różnym zdarzeniom traumatycznym w codziennym życiu prywatnym i zawodowym każdego człowieka. Niektóre zawody są szczególnie narażone na sytuacje traumatyczne, których konsekwencją może być występowanie objawów klinicznych znanych w piśmiennictwie specjalistycznym jako zespół stresu pourazowego (Posttraumatic Stress Disorder, PTSD). Problem ten dotyczy między innymi zawodów medycznych związanych z ratowaniem życia i zdrowia osób poszkodowanych, tj. strażaków, różnych służb ratowniczych, policjantów, a szczególnie ratowników medycznych i zespołów ratownictwa medycznego, dlatego podjęto badania w tym obszarze.

Celem badania była ocena występowania i nasilenia objawów zespołu stresu pourazowego w populacji ratowników medycznych województwa podkarpackiego. Analizie poddano zależność między stosowanymi strategiami radzenia sobie ze stresem, poczuciem własnej skuteczności i wybranymi zmiennymi socjodemograficznymi, tj. wiekiem, płcią i stażem pracy, a nasileniem negatywnych zmian potraumatycznych.

W badaniu uczestniczyło 304 ratowników medycznych zatrudnionych w jednostkach systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego (PRM), tj. w specjalistycznych i podstawowych zespołach ratownictwa medycznego oraz szpitalnych oddziałach ratunkowych na terenie województwa podkarpackiego.

Wykorzystano cztery narzędzia diagnostyczne. Nasilenie objawów stresu pourazowego badano za pomocą Zrewidowanej Skali Wpływu Zdarzeń (IES-R). Pomiaru stylów radzenia sobie ze stresem dokonano za pomocą Inwentarza do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem (Mini-COPE). Poczucie własnej skuteczności w badanej grupie określono za pomocą Uogólnionej Skali Własnej Skuteczności (GSES). Za pomocą kwestionariusza własnego uzyskano wybrane dane społeczno-demograficzne respondentów oraz dane dotyczące częstości występowania i rodzaju zdarzeń traumatycznych doświadczanych w pracy zawodowej.

Z przeprowadzonych badań wynika, że 88,8% ratowników medycznych zatrudnionych na terenie województwa podkarpackiego doświadczyło w pracy zawodowej zdarzeń traumatycznych. Jedno zdarzenie traumatyczne było udziałem 22,0% badanych, natomiast 66,8% uczestniczyło w kilku takich sytuacjach. Badania potwierdziły, że ratownicy medyczni w swojej pracy zawodowej narażeni są na wiele sytuacji traumatycznych i stresujących. Najczęściej zgłaszane przez ratowników medycznych z regionu podkarpackiego sytuacje traumatyzujące to: obecność dzieci wśród ofiar i poszkodowanych (53,3%), obecność ofiar śmiertelnych (53%) oraz różnego rodzaju stany zagrożenia życia lub zdrowia osób o różnym stopniu nasilenia (37,4%).

Występowanie objawów PTSD w stopniu co najmniej umiarkowanym stwierdzono wśród 34,8% badanych ratowników medycznych, a przy zastosowaniu bardziej restrykcyjnego kryterium ($> 1,5$ pkt w każdym z wymiarów skali) u 20,0%. Nasilenie poszczególnych objawów PTSD, tj. intruzję obserwowano u 29,6% respondentów, pobudzenie u 30,4%, zaś unikanie u 44,8% badanych ratowników medycznych.

Z badań wynika, że zdarzeniami, które stanowią najczęstsze ryzyko wystąpienia PTSD, są: zagrożenie własnego życia/zdrowia ($p = 0,0268$), obecność dzieci wśród ofiar ($p = 0,0491$) oraz udzielanie pomocy ofiarom katastrof naturalnych ($p = 0,0381$) i uczestniczenie w tzw. „innych”, wymienionych przez uczestników badania sytuacjach ($p = 0,0121$).

Badania wykazały, że osoby, u których na podstawie skali IES-R można rozpoznać PTSD, istotnie częściej stosowały styl zaradczy polegający na unikaniu, obejmujący następujące strategie radzenia sobie: wyładowanie ($R = 0,44$; $p = 0,0000$), zaprzeczenie ($R = 0,37$; $p = 0,0000$), zajmowanie się czymś innym ($R = 0,37$; $p = 0,0000$) oraz strategie wyrażające bezradność, w tym zaprzestanie działań ($R = 0,39$; $p = 0,0000$) i obwinianie siebie ($R = 0,36$; $p = 0,0000$). Pozostałe strategie, w tym aktywne strategie radzenia sobie, strategie emocjonalne, akceptacja, zwrot do religii i poczucie humoru również korelują dodatnio z nasileniem objawów PTSD, jednak zależności te mają mniejsze znaczenie.

Z przeprowadzonych badań wynika, że większość, tj. 56,7% ratowników medycznych, cechował wysoki poziom poczucia własnej skuteczności (56,7%), przeciętny dotyczył 28,1%, zaś niski 15,2% badanych. W badanej grupie ratowników medycznych zaobserwowano ujemną korelację pomiędzy poczuciem własnej skuteczności a nasileniem objawów PTSD ($R = -0,16$; $p = 0,0088$).

Badania potwierdzają występowanie istotnej zależności między wiekiem badanych a nasileniem objawów intruzji ($p = 0,0447$). Nie obserwowano istotnie statystycznej zależności pomiędzy płcią oraz pozostałymi zmiennymi: wykształceniem, środowiskiem zamieszkania, stanem cywilnym a występowaniem PTSD w grupie ratowników medycznych z regionu podkarpackiego.

Wyniki badań własnych wykazały, że ze wzrostem stażu pracy do 20 lat zwiększało się nasilenie objawów PTSD ($p = 0,0151$), natomiast u osób ze stażem pracy powyżej 20 lat nasilenie objawów PTSD zmniejszało się.

Przeprowadzone badania własne potwierdzają doniesienia innych autorów na temat negatywnych następstw zdarzeń traumatycznych i występowania PTSD wśród służb ratowniczych. Uzyskane wyniki mogą być inspiracją do dalszych rozszerzonych i wielośrodkowych badań dotyczących wpływu negatywnych następstw wydarzeń traumatycznych na występowanie PTSD wśród ratowników medycznych. Mogą być również wykorzystane w planowaniu i organizowaniu kursów i szkoleń oraz profilaktyce i poradnictwie psychologicznym ratowników medycznych do radzenia sobie w sytuacjach narażenia na sytuacje traumatyczne.

Słowa kluczowe: zdarzenie traumatyczne, stres traumatyczny, zaburzenie po stresie traumatycznym/zespół stresu pourazowego, strategia radzenia sobie ze stresem, uogólnione poczucie własnej skuteczności, ratownik medyczny